

KATARZYNA WALCZYK
(UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI W KRAKOWIE)

MIŁOŚĆ I POLITYKA MAŁŻEŃSTWA MARII TUDOR (1496-1533) W ŚWIELE ŹRÓDEŁ ANGIELSKICH

Streszczenie. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie życia małżeńskiego Marii Tudor w świetle źródeł angielskich. Maria była najmłodszym dzieckiem Henryka VII i Elżbiety York, które przeżyło wiek dziecięcy. Jej ojciec dążył do podniesienia prestiżu dynastii poprzez małżeństwa swych dzieci. Swego pierworodnego syna Artura ożenił z Katarzyną Aragońską, córkę Małgorzatę z Jakubem IV, królem Szkocji, natomiast Marię planował wydać za Karola Habsburga, późniejszego cesarza Karola V. W wyniku działań Ferdynanda Aragońskiego i Maksymiliana Habsburga nigdy nie doszło do tego mariażu. Kolejny władca Anglii, Henryk VIII czuł się oszukiwany przez swojego teścia i zdecydował się na zawarcie przymierza z Francją, które zostało przypieczętowane małżeństwem jego najmłodszej siostry z 52-letnim Ludwikiem XII. Wyjazd Marii do Francji związany jest z romantyczną historią przedstawioną między innymi w kronice Edwarda Halla. Ponoć królowna miała być zakochana w przyjacielu Henryka – Karolu Brandonie i wymogła na bracie obietnicę, że gdy owdowieje, będzie mogła poślubić kogo zechce. Mogłoby się wydawać, że to tylko legenda wymyślona, by wytłumaczyć niespodziewany ślub królewskiej siostry ze zwykłym szlachcicem. Jednak analiza listów Marii do brata wskazuje, że Henryk obiecał jej ślub z ukochanym, można się tylko zastanawiać czy pragnął spełnić tę obietnicę.

W artykule dotyczącym życia Marii została dokonana analiza kronik, listów oraz ballad opisujących małżeństwa królowny. Starałam się porównać listy osób bezpośrednio zaangażowanych w wydarzenia (Marii, Henryka, Brandona czy Wolseya) z przekazem kronik oraz wizerunkiem romantycznych przeżyć Marii zawartych w literaturze XVI w. Analiza ta miała na celu ukazanie rzeczywistych wydarzeń oraz polemikę z romantyczną legendą otaczającą małżeństwo Marii Tudor i Karola Brandona, księcia Suffolku.

Słowa kluczowe: Anglia, XVI w., dynastia Tudorów, Maria Tudor, Karol Brandon, Henryk VIII, Franciszek I, Ludwik XII, ballady, kroniki, małżeństwo aranżowane, historia kobiet.

Maria Tudor (fot. 3) urodziła się 18 marca 1496 r. jako piąte dziecko i trzecia córka Henryka VII i jego małżonki Elżbiety York. Była również najmłodszym dzieckiem królewskiej pary, które osiągnęło wiek dorosły. Maria jako angielska księżniczka nie mogła spodziewać się, że kiedykolwiek wyjdzie za mąż z miłości. Henryk VII, pragnąc ustabilizować rządy w kraju i podnieść prestiż rodu czynił wszystko, aby znaleźć odpowiednich małżonków dla swych dzieci. Już w 1501 r. odbył się ślub Artura¹ z Katarzyną Aragońską, a zaledwie dwa lata później Małgorzata² wyszła za Jakuba IV Stuarta³. Gdy umierał jej ojciec, Maria miała zaledwie trzynaście lat, jednak była już zaręczona z Karolem, księciem Kastylii, dziedzicem Joanny Szalonej i Filipa Habsburga. Wydawało się, iż Henryk VII może być spokojny o przyszłość swoich dzieci, jednak zarówno Henryk, jak i Małgorzata z Marią zasłużyli na miano europejskich skandalistów.

Księżniczka Kastylii

Maria Tudor, dzięki swej urodzie nazywana była *Różą Tudorów*. B.J. Harris w artykule dotyczącym aranżowanych małżeństw w epoce Tudorów bezapelacyjnie stwierdziła, iż najmłodsza księżniczka była równocześnie najbardziej urodziwa z całego rodzeństwa i podobna do matki⁴. Henryk VII rozważał wydanie Marii za Karola Habsburga (fot. 1). Wyśmienita okazja, aby plany przekuć w rzeczywistość, nadarzyła się w 1506 r., kiedy w wyniku sztormu flota Joanny Kastylijskiej i Filipa Pięknego rozbiła się u wybrzeży Anglii. Henryk VII postanowił wykorzystać tę sytuację, by przedstawić im swą najmłodszą córkę. Zgodnie z życzeniem ojca Maria grała na lutni i śpiewała dla królewskiej pary. Zarówno Filip, jak i pozostali goście byli zachwyceni urodą i wdziękiem angielskiej księżniczki, co jeden z obserwatorów

¹ Artur Tudor, książę Walii (1486–1502). Najstarszy syn Henryka VII i Elżbiety York, pierwszy mąż Katarzyny Aragońskiej. Zmarł w wieku zaledwie szesnastu lat, zapewne w wyniku epidemii angielskich potów. Vide: *Arthur Tudor, Prince of Wales*, http://www.englishmonarchs.co.uk/tudor_22.html, dostęp: 22.03.2019.

² Małgorzata Tudor (1489–1541) – drugie dziecko i najstarsza córka Henryka VII i Elżbiety York. Była trzykrotnie zamężna. Jej mężami byli: Jakub IV Stewart, król Szkocji, Archibald Douglas, hrabia Angus (rozwód) i Henryk Stewart, lord Methven. Była babcią Marii Stewart i prababcią Jakuba I (VI), króla Anglii i Szkocji. Vide: *Margaret Tudor*, http://www.englishmonarchs.co.uk/stewart_10.htm, dostęp: 23.03.2019.

³ Jakub IV Stuart (1473–1513) – król Szkocji w latach 1488–1513. W 1512 r. sprzymierzył się z Francją przeciwko Anglii. Kiedy rok później Henryk VIII zaatakował Francuzów, Jakub IV wkroczył do Anglii. Zginął w 1513 r. w trakcie bitwy pod Flodden. Vide: *James IV*, <https://www.britannica.com/biography/James-IV-king-of-Scotland>, dostęp: 23.03.2019.

⁴ B.J. Harris, *Power, Profit, and Passion: Mary Tudor, Charles Brandon, and the Arranged Marriage in Early Tudor England*, „Feminist Studies” 1989, R. 15, nr 1, s. 63.

wyraził w następujących słowach: *ze wszystkich była najbardziej chwalona, że pomimo swej młodości we wszystkim zachowywała się tak dobrze*⁵. Niestety kilka miesięcy po tym spotkaniu Filip zmarł i dopiero 21 grudnia 1507 r. cesarz Maksymilian i Henryk VII podpisali traktat zakładający małżeństwo Marii i Karola. Jako że pan młody był cztery lata młodszy od swej przyszłej żony, dokument miał zostać ratyfikowany przez Karola najwcześniej pod koniec kwietnia 1514 r. w dniu jego czternastych urodzin. Gdy Maria ukończyła trzynaście lat, u schyłku 1508 r. odbyła się ceremonia zaślubin. W imieniu Karola występował Sieur de Berghes, natomiast księżniczka wygłosiła przysięgę po francusku, czym wzbudziła zachwyt obecnych⁶. W trakcie trwania zaręczyn Maria perfekcyjnie odgrywała rolę cierpiącej z miłości damy. Zawsze miała przy sobie portret Karola, do którego wdychała nawet dziewięć razy dziennie⁷. Jednak były to wszystko puste gesty. Maria przyzwyczała się do tego, iż tytułowana jest księżniczką Kastylii, jednak perspektywa małżeństwa była dla niej zbyt odległa, a odkąd Henryk VIII został królem, Maria jako jego ukochana siostra cały czas pozostawała na dworze, ozdabiając go swoją urodą. Każdy, kto widział angielską księżniczkę, chwalił jej wygląd. Jeden z wysłanników Małgorzaty Habsburg, ciotki Karola, tak pisał o siostrze Henryka:

widziałem księżniczkę Marię ubraną na mediolańską modę i myślę, że nigdy mężczyzna nie widział piękniejszej istoty, ani żadna niewiasta nie posiadała tyle wdzięku i słodyczy⁸.

Również Gerard de Pleine⁹ twierdził, że była ona jedną z najpiękniejszych kobiet na ziemi, podkreślał jej dobrą edukację oraz zaznaczył, iż jest żywa i nie okazuje żadnych śladów melancholii, wobec czego będzie świetną żoną dla Karola¹⁰.

Wszystko wydawało się ustalone, zbliżał się termin wyjazdu Marii, jednak nigdy nie doszło do zawarcia tego małżeństwa. Ferdynand Aragoński uważał, że lepszą kandydatką na żonę dla Karola będzie francuska księżniczka, dlatego też czynił wszystko, aby opóźnić zawarcie związku. Teść Henryka VIII wciąż powtarzał, że jego wnuk jest zbyt młody, chorowity i słaby, by wstąpić

⁵ N.L. Harvey, *The Rose and The Thorn. The Lives of Mary and Margaret Tudor*, New York 1975, s. 40.

⁶ *Ibidem*, s. 41.

⁷ *Ibidem*, s. 41, 50.

⁸ *Ibidem*, s. 81.

⁹ Gerard de Pleine (1480–1524) – ambasador Małgorzaty Austriackiej na dworze Henryka VIII w latach 20. XVI w. Vide: N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 81.

¹⁰ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 81.

Fot.1. Karol V Habsburg

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_V_Habsburg#/ (domena publiczna)

w związek małżeński¹¹. Henryk, który w czasie wojen z Francją został kilkukrotnie oszukany przez Ferdynanda, nie zamierzał czekać, aż władca Aragonii pierwszy zerwie zaręczyny. W lutym 1514 r. do Henryka doszły wiadomości o rozmowach Maksymiliana i Ferdynanda z Ludwikiem XII (fot. 2). Król wraz z kardynałem Wolseyem¹² podjął pierwsze nieoficjalne

¹¹ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 82.

¹² Tomasz Wolsey (ok. 1475–1530) – kardynał, kanclerz. W latach 1515–1529 zdominował angielską politykę wewnętrzną i zagraniczną. Jego pozycja na dworze Henryka VIII uległa gwałtownemu osłabieniu, gdy nie udało się mu doprowadzić do unieważnienia małżeństwa króla i Katarzyny Aragońskiej. W listopadzie 1530 r. został oskarżony o zdradę i aresztowany. Zmarł pod koniec miesiąca w trakcie podróży do Londynu na spotkanie z królem. Vide: Thomas, *Cardinal Wolsey*, <https://www.britannica.com/biography/Thomas-Cardinal-Wolsey>, dostęp: 23.03.2019.

kroki ku pojednaniu z Francją. Sytuacja wydawała się wyśmienita. W styczniu 1514 r. zmarła żona Ludwika Anna Bretońska i mimo że władca miał 52 lata, wiele kobiet ubiegało się o pozycję królowej Francji. Kiedy minął maj i strona habsburska nie podjęła żadnych kroków w celu sprowadzenia Marii do Niderlandów, Henryk zaczął działać. 30 czerwca 1514 r. Maria oficjalnie wypowiedziała kontrakt małżeński zawarty z Karolem w 1507 r. i ponownie stała się idealną kartą w politycznych rozgrywkach swego brata.

Królowa Francji

Kronikarz Edward Hall podaje najpełniejszą wersję wydarzeń dotyczących małżeństwa księżniczki Marii z Ludwikiem XII. Zgodnie z jego przekazem, kiedy Francuzi dowiedzieli się o zerwaniu zaręczyn z Karolem, rozpoczęli starania o rękę Marii¹³. Należy zaznaczyć, iż zarówno w kronice Halla, jak i późniejszych dziełach Charlesa Wriothesleya¹⁴, czy w *Holinshed's Chronicles of England, Scotland and Ireland*¹⁵ za głównego architekta tego małżeństwa uznawany jest kardynał Tomasz Wolsey, który przekonał Henryka, iż gdy stary król Francji umrze, to Maria wróci do Anglii z całym posagiem, dzięki czemu zarówno kwestie polityczne, jak i ekonomiczne zostaną korzystnie rozwiązane.

7 sierpnia 1514 r. Anglia zawarła z Francją traktat o pokoju i przyjaźni, a kilka dni później – 13 sierpnia w Greenwich odbył się ślub *per procura*. W imieniu Ludwika wystąpił książę de Longueville. Należy zaznaczyć, iż ta ceremonia znacznie różniła się od tej sprzed sześciu lat, gdyż tym razem zaraz po złożeniu przysięgi małżeńskiej, księżniczka przebrała się z weselnej sukni w koszulę nocną i położyła w łóżu. Następnie książę de Longueville dotknął nogą ciała Marii, a biskup Warham¹⁶ ogłosił, że małżeństwo zostało skonsumowane. Później odbyły się weselne uroczystości. Jednak jak podaje David Loades w biografii Marii, w Anglii nikt się nie cieszył, gdyż związek ten mógł negatywnie wpłynąć na handel z Niderlandami¹⁷. Nie można być

¹³ E. Hall, *Hall's Chronicle; Containing the History of England During the Reign of Henry the Fourth and the Succeeding Monarchs to the End of the Reign of Henry the Eighth. In which are Particularly Described the Manners and Customs of those Periods*, London 1809, s. 569.

¹⁴ Ch. Wriothesley, *A Chronicle of England During the Reigns of the Tudors, from A.D. 1485 to 1559*, red. W. Douglas Hamilton, London 1875, s. 9.

¹⁵ *Holinshed's Chronicles of England, Scotland and Ireland. In Six Volumes*, vol. 3, London 1808, s. 603.; Por. A.F. Pollard, *Henry VIII*, tłum. I. Szymańska, Warszawa 1988, s. 53–55.

¹⁶ William Warham (ok. 1450–1532) – ostatni katolicki arcybiskup Canterbury. Tę funkcję sprawował w latach 1504–1532. Vide: *William Warham, Archbishop of Canterbury*, <https://www.britannica.com/biography/William-Warham>, dostęp: 23.03.2019.

¹⁷ D. Loades, *Mary Rose: Tudor Princess, Queen of France, the Extraordinary Life of Henry VIII's Sister*, London 2012, s. 37.

pewnym, w jaki sposób Maria zareagowała na wiadomość o małżeństwie z ponad pięćdziesięcioletnim Ludwikiem. Według weneckiego ambasadora Marino Sanuto: *królowej nie przeszkadza, że król jest stary i ma podagrę... Natomiast ona jest piękną i młodą damą... tak wielka jest jej radość, że zostanie królową Francji*¹⁸.

Był to dla niej na pewno wielki zaszczyt, jednak być może jej radość wynikała z tego, iż tak jak pisze Francis Hackett: *było to dla niej szczęściem, że nie widziała swego przyszłego małżonka, starca niedołężnego i schorowanego, ospowatego i skroflicznego podagryka*¹⁹.

14 września, tym razem w Paryżu, odbyło się kolejne małżeństwo *per procura*. Ludwik nalegał, by jego młoda małżonka, jak najszybciej wyruszyła w podróż do Francji. Przygotowania trwały do połowy września. Pod koniec miesiąca Maria wraz z Henrykiem i Katarzyną²⁰ udała się do Dover. Nie mogła jednak wypłynąć od razu z powodu złej pogody. Okręty wyruszyły z portu dopiero 2 października, jednak na morzu zerwał się sztorm i jak podaje Hall flota rozpieczęła się, a jeden ze statków króla zatonął²¹. W wyniku ciężkiej podróży Maria była wycieńczona zarówno fizycznie, jak i psychicznie. Kiedy w końcu flota dopłynęła do Francji, księżniczka została zanieśiona na brzeg przez Christophera Garnisha²². Czekala tam na nią francuska szlachta i duchowieństwo, jednak Maria była zbyt chora i zmęczona, by spełniać reprezentacyjne obowiązki.

Po kilku dniach angielskie statki wraz z dobytkiem przyszłej królowej dotarły do Francji i 7 października 1514 r. Maria wyruszyła do Abbeville, gdzie miał się odbyć ślub z Ludwikiem. W drodze towarzyszyła jej francuska szlachta na czele z następcą tronu Franciszkiem Walezjuszem. Podobno przyszły władca Francji był zachwycony urodą angielskiej księżniczki i uważał, że taka żona dla Ludwika to marnotrawstwo²³. Król zaś nie mógł się doczekać, kiedy ujrzy swą młodą małżonkę i postanowił wyjechać jej naprzeciw. Maria została wcześniej poinformowana o planach władcy, jednak dobrze odgrywała zaskoczenie. Niestety nie wiadomo o czym myślała, gdy

¹⁸ *Ibidem*, s. 38.

¹⁹ F. Hackett, *Henryk VIII*, tłum. M. Kreczowska, Warszawa 2015, s. 121.

²⁰ Katarzyna Aragońska (1485–1536) – najmłodsze dziecko Izabeli Kastylijskiej i Ferdynanda Aragońskiego. Żona Artura Tudora (1501–1502), a następnie jego młodszego brata Henryka VIII (1509–1533), matka Marii Tudor, późniejszej królowej Anglii. Gdy Henryk rozpoczął starania o unieważnienie ich małżeństwa konsekwentnie broniła swojego stanowiska. Zmarła w samotności w styczniu 1536 r. Vide: *Catherine of Aragon*, <https://www.britannica.com/biography/Catherine-of-Aragon>, dostęp: 23.03.2019.

²¹ E. Hall, *op. cit.*, s. 570.

²² Christopher Garnish – jeden z rycerzy towarzyszących Marii w jej podróży do Francji. Vide: S. Bryson, *La Reine Blanche: Mary Tudor, A Life in Letters*, London 2018, s. 93.

²³ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 94.

Fot. 2. Ludwik XII

Źródło: <https://commons.wikimedia.org> (domena publiczna)

pierwszy raz ujrzała swojego męża i być może porównywała go z Franciszkiem. Zgodnie z angielskim zwyczajem księżniczka siedząc na koniu, przesłała Ludwikowi pocałunek, jednak jak podaje D. Loades, król albo nie znał tego zwyczaju, albo źle zrozumiał intencje dziewczyny, w konsekwencji objął ją i pocałował tak *jakby wciąż był dwudziestopięciolatkiem*²⁴. Po spotkaniu król powrócił do Abbeville, tak aby Maria mogła samodzielnie wjechać do miasta. Wenecki ambasador M. Sanuto w liście z 10 października do biskupa Asti Antonio Triulzi relacjonuje wjazd królowej do miasta. Podaje, iż siostra Henryka VIII jechała pod białym baldachimem, a po jej lewej stronie jechał Franciszek. Dalej opisuje orszak nowej królowej i podaje, iż zanim wjechali

²⁴ D. Loades, *op. cit.*, s. 43.

do miasta, padał deszcz. Sanuto opisuje także spotkanie nowej żony Ludwika z jego córką Klaudią, a także pisze, iż ślubu udzielił kardynał Bayeux. List kończy się opisem wyglądu Marii:

przysięgam Ci, iż jest bardzo piękna i wystarczająco wysoka (*de statura honestamente granda*). Wydawała mi się raczej blada, chociaż zapewne wynikało to z podróży po wzburzonym morzu i ze strachu. Nie wygląda na więcej niż 16 lat i bardzo dobrze prezentuje się we francuskim stroju. Jest bardzo uprzejma i dobrze wychowana, a także przybyła w wielkim przepychu²⁵.

Słowa Wenecjanina potwierdzają opinię francuskiego ludu, który stwierdził, iż nowa królowa *wygląda bardziej jak anioł niż ludzkie stworzenie*²⁶, a jeden ze świadków w następujących słowach podsumował rozmach uroczystości w Abbeville: *jeśli przepych Najbardziej Chrześcijańskiej królowej był wczoraj wielki przy wjeździe do miasta... był jeszcze większy na jej weselu*²⁷.

Ślub Marii i Ludwika odbył się 9 października 1514 r. i chociaż król po nocy poślubnej sprawiał wrażenie radosnego i wesołego, a nawet przechwalał się, że tej nocy trzy razy przekroczył rzekę²⁸, to jego żonę czekało spore rozczarowanie. Rankiem 10 października król odprawił część dam dworu towarzyszących Marii w drodze do Francji, łącznie z Lady Jane Guildford, którą młoda królowa traktowała jak matkę. Ludwik zdecydował się także odesłać jej szambelana i pozostałych mężczyzn. Maria była zrozpaczona, a kiedy jej płacz i prośby nic nie dały, postanowiła napisać do Henryka list:

mój dobry bracie, z całego serca oddaję się pod twoją łaskę, dziwiąc się, że nie dostałam żadnej wiadomości od ciebie, odkąd się rozstaliśmy, chociaż często do Ciebie pisałam. I teraz zostałam całkiem sama, rankiem po moim ślubie mój szambelan i cała męska służba zostali zwolnieni, tak samo moja matka Guildford razem z innymi kobietami i pannami, oprócz tych które, nie mają doświadczenia ani wiedzy, aby w razie potrzeby udzielać mi rad²⁹.

W dalszej części błagała brata, by wpłynął na jej męża i doprowadził do powrotu Lady Guildford. Tego samego dnia napisała również do kardynała

²⁵ *Calendar of State Papers Relating To English Affairs in the Archives of Venice*, vol. 2, London 1867, <http://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol2/pp202-213>, dostęp: 15.04.2017.

²⁶ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 95.

²⁷ D. Loades, *op. cit.*, s. 47.

²⁸ *Calendar of State Papers Relating To English Affairs in the Archives of Venice*, vol. 2, London 1867, <http://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol2/pp202-213>, dostęp: 15.04.2017.

²⁹ E.A. Sadlack, *The French Queen's Letters. Mary Tudor Brandon and the Politics of Marriage in Sixteenth-Century Europe*, New York 2011, s. 167.

Wolseya i również błagała go o wsparcie. Duchowny wysłał do Ludwika list, w którym prosił o przywrócenie do służby lady Guildford, gdyż władza ona językiem francuskim i jest zaufaną doradczynią Marii, a królowa czuje się samotna, ponieważ nie zna nikogo we Francji. Król jednak pozostał niewzruszony, a angielski ambasador Worcester³⁰ przesłał do Anglii informację, iż Ludwik stwierdził, że lady Guildford nie doradzała jego żonie, tylko nią rządziła, królowa zaś wcale nie pragnie jej powrotu, a o radę zawsze może poprosić męża. Dodał także, iż Maria była zadowolona, że Lady jednak nie wróciła³¹. Być może królowa wołała się poddać, gdyż widziała, że nie jest w stanie nic osiągnąć, a jej upór tylko rozgniewa męża.

W połowie października z Anglii wyruszyło poselstwo na czele z Karolem Brandonem księciem Suffolk³², które miało uczestniczyć w koronacji królowej i w turnieju na jej cześć. 26 października książę Suffolk spotkał się z Ludwikiem i Marią. Król Francji przechodził akurat atak podagry i przyjął posła, leżąc w łóżku, królowa zaś siedziała obok niego. Wydarzenie to idealnie obrazuje, że stan zdrowia Ludwika XII był znacznie gorszy niż podejrzewali Anglicy, i być może również gorszy niż pragnął przyznać sam władca. 5 listopada 1514 r. Maria Tudor została koronowana na królową Francji w bazylice w Saint Denis, a następnie odbył się uroczysty wjazd do Paryża. W mieście przywitały ją okrzyki i napisy głoszące:

szlachetna Pani witaj we Francji! Odtąd będziemy żyć w radości i przyjemności. Anglicy i Francuzi będą żyć w miłości. Chwalmy Boga, który zesłał nam taki skarb!³³.

Maria swoją urodą i wdziękiem błyskawicznie podbiła serca Francuzów. Uroczystości związane z królewskim ślubem i koronacją zostały zwieńczone trzydniowym turniejem, podczas którego wsławił się zwłaszcza Karol Brandon (fot. 3), najlepszy przyjaciel Henryka VIII.

Po zakończeniu uroczystości para królewska udała się do Saint Germain, gdzie król usiłował odzyskać zdrowie. Ludwik XII był zachwycony Marią, zawsze chciał ją mieć przy swym boku, obdarowywał ją klejnotami, jednak nie zmieniło, to faktu, że ślub i koronacja znacznie nadwyrężyły jego siły

³⁰ Karol Somerset, hrabia Worcester (ok. 1460–1526) – ambasador Henryka VIII we Francji. Zob. A.F. Pollard, *op. cit.*, s. 77.

³¹ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 99–100.

³² Karol Brandon, książę Suffolk (ok. 1484–1545) – przyjaciel Henryka VIII i jego szwagier. Brał udział w wojnie z Francją w 1513 r. i misjach dyplomatycznych w Paryżu w latach 1514–1515. Był jednym z niewielu rycerzy, którzy byli w stanie toczyć wyrównaną walkę z Henrykiem w trakcie turniejów. Vide: *Charles Brandon, 1st Duke of Suffolk*, <https://www.brittannica.com/biography/Charles-Brandon-1st-Duke-of-Suffolk>, dostęp: 23.03.2019.

³³ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 104.

i więcej czasu spędzał leżąc i wspominając swe zwycięstwa, niż zajmując się losami państwa i żoną. E. Hall w swojej kronice podaje, iż Ludwik zmarł 1 stycznia 1515 r. po zaledwie 83 dniach od zawarcia związku małżeńskiego³⁴. Po śmierci męża Maria jako królowa wdowa została zgodnie z francuskim zwyczajem umieszczona w królewskiej rezydencji Cluny. N.L. Harvey uważa, iż siostra Henryka VIII przebywała tam sama, w otoczeniu francuskich dam dworu, których nie znała i którym nie ufała, co spowodowało, że była bliska załamania nerwowego³⁵. Natomiast E.A. Sadlack twierdzi, iż Maria nie wpadła w histerię i była całkowicie świadoma swoich czynów³⁶. Analizując postępowanie dziewczyny po śmierci męża, wydaje się, iż dążyła ona do realizacji założonych celów i nie cofnęła się przed niczym, aby ziszczyć swe marzenia.

Księżna Suffolk

Po śmierci Ludwika XII monarchowie europejscy zastanawiali się, kogo poślubi wdowa po nim, gdyż było pewne, że nie pogrzeży się w rozpacz na resztę życia. Barbara J. Harris uważa, iż Maria miała trzy opcje do wyboru: mogła pozostać we Francji jako królowa wdowa, ponownie wstąpić w związek małżeński na kontynencie zaaranżowany przez jej brata bądź Franciszka I lub przekonać Henryka, by pozwolił jej wyjść za kogo zechce i wrócić do Anglii. Maria na pewno miała świadomość, że jej powrót do ojczyzny zostanie utrudniony, gdyż nowy król Francji nie będzie skłonny zwrócić jej posagu. Bez wątplenia pamiętała, jaki los spotkał jej szwagierkę Katarzynę Aragońską po śmierci pierwszego męża, kiedy Henryk VII odmówił odesłania jej do Hiszpanii właśnie z powodów ekonomicznych. W związku z tym Maria postanowiła sama pokierować swoim losem i uczynić wszystko, co w jej mocy, aby przekonać brata do słuszności swego wyboru.

Henryk, kiedy tylko dowiedział się o śmierci swego szwagra, wysłał do Francji trzyosobowe poselstwo składające się z: Karola Brandona, księcia Suffolk, Sir Richarda Wingfielda³⁷ i Dr. Nicholasa Westa³⁸. Ich celem było

³⁴ E. Hall, *op. cit.*, s. 581.

³⁵ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 111.

³⁶ E.A. Sadlack, *op. cit.*, s. 93–94.

³⁷ Sir Richard Wingfield (1460–1525) – angielski ambasador w Niderlandach, Francji i Hiszpanii. Był między innymi odpowiedzialny za negocjacje dotyczące małżeństwa Karola Habsburga i Marii Tudor w 1514 r. Zmarł w Toledo, w trakcie misji dyplomatycznej. Został pochowany w tym mieście. Zob. *Sir Richard Wingfield of Kimbolton Castle, Knight*, <http://www.tudorplace.com.ar/Bios/RichardWingfieldofkimbolton.htm>, dostęp: 23.03.2019.

³⁸ Nicholas West (?–1533) – angielski dyplomata i uczonec. Od 1515 r. pełnił funkcję biskupa Ely. Vide: *West, Nicholas*, <http://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-29091>, dostęp: 23.03.2019.

sprowadzenie królowej wdowy do Anglii wraz z posagiem, oprawą wdowią i wszystkimi darami Ludwika. Właśnie ostatnie życzenie angielskiego króla było kością niezgody między nim a Franciszkiem. Maria, która pragnęła jak najszybciej wrócić do Anglii, zaczęła wysyłać dramatyczne listy do brata. 15 lutego 1515 r. pisała:

miłościwy Panie, w ostatni wtorek wieczorem król Francji przybył mnie odwiedzić i rozmawiał ze mną na różne tematy, pośród których żądał ode mnie odpowiedzi, czy kiedykolwiek w innym miejscu złożyłam obietnice małżeństwa, zapewniając mnie na swój honor i dając mi słowo księcia, że w takim przypadku zrobi wszystko, co w jego mocy, by mi pomóc³⁹.

Dalej Maria dała bratu do zrozumienia, że Franciszek składał jej niemożliwe propozycje oraz próbował skłonić ją do ponownego małżeństwa, a ona, by się przed nim bronić zdradziła mu, że kocha Karola Brandona i poprosiła o pomoc w zawarciu tego związku. Błagała także Henryka, by zgodnie z obietnicą złożoną przed jej wyjazdem do Francji przystał na to małżeństwo⁴⁰. Franciszek, widząc, że nie zdoła nakłonić Marii do ponownego małżeństwa według swych planów, postanowił jej pomóc, aby Henryk również nie mógł jej wydać za mąż w celu osiągnięcia korzyści politycznych. W jednym z kolejnych listów Maria groziła wręcz Henrykowi w następujących słowach:

mój dobry Panie i bracie błagam, pozwól mi wyjść za mąż zgodnie z moją wolą, tak jak mi obiecałeś. Jeśli tego nie uczynisz, wstąpię do klasztoru i będziesz cierpieć z tego powodu tak jak ja teraz⁴¹.

Tymi słowami Maria szantażowała brata, mówiąc, że jeżeli nie zgodzi się on na jej małżeństwo, to ona wstąpi do klasztoru i Henryk straci kontrolę nad jej posagiem.

Wydaje się, iż król był świadomy uczuć Marii do Brandona już przed jej wyjazdem do Francji. Zanim poselstwo mające na celu sprowadzenie królowej do domu po śmierci Ludwika wyruszyło na kontynent, król wymógł na swym przyjacielu przysięgę, iż ten przywiezie jego siostrę do Anglii niezamężną wraz z posagiem. W liście do Wolseya datowanym na 3 lutego książę Suffolk opisał swoje pierwsze spotkanie z Franciszkiem, który zabrał go do prywatnej komnaty i powiedział, że wie, że przyjechał on poślubić królewską siostrę, na co Suffolk odrzekł, że nie uczyni tego bez zgody swego króla⁴².

³⁹ E.A. Sadlack, *op. cit.*, s. 175.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 175. Por.: *Letters and Papers, Foreign and Domestic, Henry VIII*, vol. 2, London 1864, <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol2/pp43-51>, dostęp: 15.04.2018.

⁴¹ E.A. Sadlack, *op. cit.*, s. 101.

⁴² *Letters and Papers, Foreign and Domestic, Henry VIII*, vol. 2, London 1864, <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol2/pp30-43>, dostęp: 15.04.2018.

Fot. 3. Maria Tudor i Karol Brandon

Źródło: <https://commons.wikimedia.org> (domena publiczna)

Wydaje się, iż żaden z mężczyzn nie przewidział jednak determinacji Marii. Podczas jednego ze spotkań królowa oświadczyła Suffolkowi, że jeśli ten w ciągu czterech dni nie ożeni się z nią to nigdy więcej jej nie zobaczy⁴³. Karol Brandon, łamiąc przysięgę złożoną królowi, potajemnie ożenił się z Marią, gdyż jak napisał w liście informującym Wolseya o tym, co się stało, nie mógł znieść płaczu królowej⁴⁴. Należy również zaznaczyć, iż po ceremonii małżeń-

⁴³ N.L. Harvey, *op. cit.*, s. 120–121.

⁴⁴ *Letters and Papers, Foreign and Domestic, Henry VIII*, vol. 2, London 1864, <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol2/pp69-89>, dostęp: 15.04.2018.

stwo zostało bezzwłocznie skonsumowane, aby zapobiec próbom unieważnienia. W przeciwieństwie do listów Marii w wiadomościach wysyłanych przez Suffolka nie można odnaleźć śladów uczucia, co sugeruje, że związek z siostrą Henryka był dla niego szansą na wzmocnienie pozycji i nie mógł stracić takiej okazji.

Zarówno Maria, jak i Brandon wysyłali listy do Henryka i Wolseya z prośbą o zgodę na upublicznienie informacji o zawartym małżeństwie i powrót do Anglii. Jednak Henryk milczał. Niestety nie można stwierdzić czy dlatego, iż był naprawdę zły, czy tylko odgrywał rolę urażonego władcy. Niestety wiadomości o reakcji króla są znane tylko z relacji Wolseya, któremu według A.F. Pollarda zależało na wyolbrzymieniu swej roli w konflikcie i przekonaniu Karola Brandona, że uśmierzenie gniewu króla zawdzięcza tylko jemu⁴⁵.

Niedługo po ceremonii plotki o potajemnym ślubie Marii zaczęły się rozprzestrzeniać, a jej reputacja legła w gruzach. Dodatkowo królowa podejrzewała, że może być w ciąży. Nie jest to do końca jasna informacja, gdyż swe pierwsze dziecko Maria urodziła dopiero w marcu 1516 r., być może oświadczając Suffolkowi, iż spodziewa się ich wspólnego potomka pragnęła zmusić męża do podjęcia bardziej stanowczych kroków albo doszło do nieodnotowanego w źródłach poronienia. 30 marca 1515 r. w Paryżu, w obecności Franciszka odbył się ponowny ślub, a następnie małżonkowie przenieśli się do Calais, gdzie Maria czekała na wiadomość od brata. W końcu Henryk VIII wyraził zgodę na ich powrót. 2 maja 1515 r. przybyli do Anglii, a następnego dnia spotkali się z królem. Matrymonialne perypetie Marii zakończyły się 13 maja w Greenwich, gdzie oficjalnie w obecności Henryka i Katarzyny poślubiła ukochanego, co E. Hall opisał w następujący sposób:

po powrocie poślubiła publicznie Karola Brandona księcia Suffolku; jakkolwiek wielu mówi, że wzięli sekretny ślub w Cluny w Paryżu. Przeciwno temu małżeństwu było wielu mężczyzn, którzy twierdzili, iż jest to wielka strata dla królestwa, gdyż [Maria] nie została wydana za mąż za księcia Kastylji.

Dalej pisał, że musiano by przeznaczyć na posag jeszcze więcej środków niż poprzednio i więcej niż przywiozła ze sobą z Francji, więc ostatecznie bardziej opłacało się małżeństwo z Suffolkiem⁴⁶. W zamian za królewską łaskę małżonkowie musieli zwrócić królowi posag Marii oraz naczynia i klejnoty, które ze sobą przywiozła oraz w rocznych ratach zapłacić 24 000 funtów za wydatki związane z jej małżeństwem. Jednak do końca 1526 r. para nie spłaciła nawet funta ze wspomnianej kwoty⁴⁷, co świadczy o łasce Henryka i wielkiej miłości, jaką darzył swą najmłodszą siostrę.

⁴⁵ A.F. Pollard, *op. cit.*, s. 60.

⁴⁶ E. Hall, *op. cit.*, s. 582.

⁴⁷ B.J. Harris, *op. cit.*, s. 83.

Ostatecznie Maria Tudor osiągnęła swój cel i wyszła za mąż za mężczyznę, którego kochała. Czy była szczęśliwa? Niestety nie można odpowiedzieć na to pytanie. Wiadomo tylko, że w latach 20. XVI w. Suffolk spędzał coraz więcej czasu na dworze i chociaż Maria w początkowych latach również mu towarzyszyła, to jednak, kiedy po 1523 r. z nieznanych powodów zaczęła coraz bardziej podupadać na zdrowiu, coraz rzadziej pojawiała się w Londynie. Ostatni raz uczestniczyła w oficjalnych wydarzeniach na dworze w 1527 r. Należy również dodać, że w latach 1516–1523 urodziła Brandonowi czworo dzieci: 2 synów i 2 córki. Niestety tylko dziewczynki: Frances i Eleanor dożyły wieku dorosłego. Nie zmienia to faktu, iż w II połowie lat 20. XVI w. małżonkowie zaczęli się od siebie stopniowo odsuwać. W przeciwieństwie do swego męża, Maria sprzeciwiła się związkowi Henryka z Anną Boleyn i odmówiła udziału w podróży do Calais, gdzie Anna miała zostać przedstawiona Franciszkowi. Wynika z tego, iż Maria i Suffolk coraz bardziej oddalali się od siebie, chociaż nie ma żadnych przekazów na temat ich sporów. Kiedy w 1533 r. leżała umierająca, jej mąż zajęty był przygotowaniami do koronacji Anny Boleyn. Umarła samotnie, a w jej pogrzebie nie uczestniczył ani mąż, ani brat. Zaledwie sześć tygodni później Karol Brandon zawarł kolejne korzystne małżeństwo z czternastoletnią Katarzyną Willoughby, która miała zostać żoną jego syna.

Taki koniec małżeństwa Marii Tudor pozostaje w sprzeczności z romantyczną wizją jej związku występującą w literaturze. Jedną z powstałych w XVI w. ballad utrzymana w konwencji romansu dworskiego, opowiada o angielskim rycerzu, który poślubił Lady Marię, siostrę króla Henryka VIII, po czym został mianowany księciem Suffolk⁴⁸. Należy zauważyć, iż nie jest to prawda, gdyż Karol Brandon uzyskał ten tytuł 4 marca 1514 r., a z Marią ożenił się dopiero w 1515 r. Historia przedstawiona w tym utworze pomija sekretny ślub zakochanych, a podmiot liryczny informuje, iż Maria poznała swego drugiego męża dopiero po powrocie z Francji. W dalszej części utworu przedstawiona jest miłość księcia Suffolk do królowej i jej początkowy opór. Jednak ostatecznie Maria kapituluje, a podsumowuje to stwierdzeniem: *wybiore miłość, która mnie zadowoli, chociaż cały świat mówiłby jej: nie...*⁴⁹. Ballada kończy się informacją, iż z ich rodu wywodziła się Lady Jane Grey⁵⁰, która wraz z mężem straciła życie w Londynie w 1554 r.

⁴⁸ *Old Ballads, Historical and Narrative with Some Modern Date*, vol. III, *Collected from Rare Copies and MSS by Thomas Evans*, London 1810, s. 84.

⁴⁹ *Old Ballads, Historical and...*, s. 87.

⁵⁰ Jane Grey (1536/1537–1554) – wnuczka Marii Tudor i Karola Brandona, córka Frances Brando i Henryka Greya, markiza Dorset. W 1553 r. Jane poślubiła Guildforda Dudleya, najmłodszego syna Jana Dudleya, księcia Northumberland. Po śmierci Edwarda VI została ogłoszona królową.

Być może historii miłości i małżeństwa Marii z Brandonem bliżej jest do innej ballady. Utwór ten skomponowany jest w formie listu pisanego przez królową do księcia Suffolk. Maria nazywa siebie ofiarą i opisuje cierpienia związane z niespełnioną miłością, a nawet stwierdza, że *Brandon był dla niej czymś więcej niż imperium*⁵¹. Królowa, będąc we Francji wciąż tęskni za miłością swego życia i jest gotowa zrobić dla niej wszystko. Świadczą o tym między innymi ostatnie wersy listu, który Maria kończy słowami: *zrezygnuję z tej korony – zabawki, aby udowodnić spokojną radość płynącą z niewinności i miłości*⁵². Można powiedzieć, iż w rzeczywistości postąpiła w ten sposób przez porzucenie ścieżki, którą zazwyczaj kroczyły królewskie córki.

Niewątpliwie małżeństwo Marii i księcia Suffolk dla niektórych na zawsze pozostanie romantyczną opowieścią o odważnej księżniczce, która podążyła za głosem swego serca, lecz należy także pamiętać, jaką cenę przyszło jej za to zapłacić. Wydaje się, że angielska królowna szczerze kochała swego męża, jednak patrząc na postępowanie Suffolka można wątpić, iż było do odwzajemnione uczucie. Czy Maria żałowała swojej decyzji? Niestety nigdy nie uda się poznać odpowiedzi na to pytanie. Nie wiadomo, jak wyobrażała sobie życie małżeńskie ani czego oczekiwała od swego męża. Jednak myślę, że zwłaszcza w czasie choroby i tuż przed śmiercią mogła czuć się rozgoryczona, choć być może duma Tudorów nigdy nie pozwoliła jej tego wyrazić.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Hall E., *Hall's Chronicle; Containing the History of England During the Reign of Henry the Fourth and the Succeeding Monarchs to the End of the Reign of Henry the Eighth. In which are Particularly Described the Manners and Customs of those Periods*, London 1809.
- Holinshed's *Chronicles of England, Scotland and Ireland. In Six Volumes*, vol. 3, London 1808.
- Old Ballads, Historical and Narrative with Some Modern Date*, vol. III, *Collected from Rare Copies and MSS by Thomas Evans*, London 1810.

szona królową Anglii. Jej panowanie zakończyło się po kilku dniach przejęciem władzy przez jej kuzynkę Marię Tudor. Została ścięta wraz mężem 12 lutego 1554 r. Zob. *Lady Jane Grey*, <https://www.britannica.com/biography/Lady-Jane-Grey>, dostęp: 23.03.2019.

⁵¹ *The Suffolk Garland: or, a Collection of Poems; Songs, Tales, Ballads, Sonnets, and Elegies, Legendary and Romantic, Historical and Descriptive, Relative to that County*, London 1818, s. 128.

⁵² *Ibidem*, s. 134.

The Suffolk Garland: or, a Collection of Poems; Songs, Tales, Ballads, Sonnets, and Elegies, Legendary and Romantic, Historical and Descriptive, Relative to that County, London 1818.

Wriothlesley Ch., *A Chronicle of England During the Reigns of the Tudors, from A.D. 1485 to 1559*, ed. William Douglas Hamilton, London 1875.

Opracowania

Bryson S., *La Reine Blanche: Mary Tudor, A Life in Letters*, London 2018.

Hackett F., *Henryk VIII*, tłum. M. Kreczowska, Warszawa 2015.

Hall A., *Francja i wielcy Francuzi*, Warszawa 2007.

Harris B.J., *Power, Profit, and Passion: Mary Tudor, Charles Brandon, and the Arranged Marriage in Early Tudor England*, „Feminist Studies” 1989, R. 15, nr 1, s. 59–88.

Harvey N.L., *The Rose and The Thorn. The Lives of Mary and Margaret Tudor*, New York 1975.

Loades D., *Mary Rose: Tudor Princess, Queen of France, the Extraordinary Life of Henry VIII's Sister*, London 2012.

Perry M., *Sisters to the King: The Tumultuous Lives of Henry VIII's Sisters, Margaret of Scotland and Mary of France*, London 1999.

Pollard A.F., *Henryk VIII*, tłum. I. Szymańska, Warszawa 1988.

Sadlack E.A., *The French Queen's Letters. Mary Tudor Brandon and the Politics of Marriage in Sixteenth-Century Europe*, New York 2011.

Strony internetowe

Calendar of State Papers Relating To English Affairs in the Archives of Venice, vol. 2, 1509–1519. Originally published by Her Majesty's Stationery Office, London 1867. <http://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol2/pp202-213>

Encycopaedia Britannica. <https://www.britannica.com>

English Monarchs. <http://www.englishmonarchs.co.uk/index.htm>

Letters and Papers, Foreign and Domestic, Henry VIII, volume 2, 1515–1518. Originally published by Her Majesty's Stationery Office, London 1864. <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol2/pp30-43>

Letters and Papers, Foreign and Domestic, Henry VIII, vol. 2, 1515–1518. Originally published by Her Majesty's Stationery Office, London 1864. <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol2/pp43-51>

Letters and Papers, Foreign and Domestic, Henry VIII, vol. 2, 1515–1518. Originally published by Her Majesty's Stationery Office, London 1864. <http://www.british-history.ac.uk/letters-papers-hen8/vol2/pp69-89>

Oxford Dictionary of National Biography. <http://www.oxforddnb.com>

Katarzyna Walczyk

**LOVE AND POLITICS
THE MARRIAGES OF MARY TUDOR (1496–1533)
IN ENGLISH BALLADS AND CHRONICLES**

Although there is a relatively rich bibliography on the Tudor period, much less has been written about Mary Tudor, the youngest sister of Henry VIII. The purpose of this research is to present the history of marriages of Mary Tudor, and also to confront the romantic legend which grows around her second marriage. This paper analyzes letters, chronicles and ballads from 16th century, which describe Mary's engagements and marriages. The data were collected from British History Online and Internet Archive. Obtained information can tell researchers a lot about Mary and her relations with Henry VIII, Louis XII, Francis I or Charles Brandon. The analysis of the romantic legend of the English princess is mostly based on ballads which contain many references to the other historical sources.

Keywords: England, 16th century, House of Tudor, Mary Tudor, Charles Brandon, Henry VIII, Francis I, Louis XII, ballads, chronicles, arranged marriage, women's history.